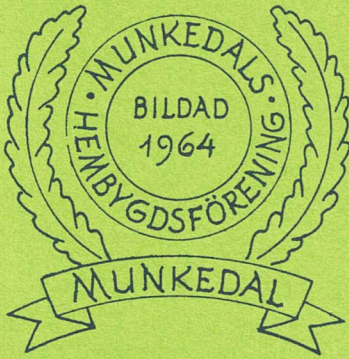

Arkivex.

BOHUSLÄN

Munkedals- bygd

N:r 1

1978

Årg 9

MUNKEDALS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Till hembygden

Minnen från hembygdens skogar och fjäll

kärkomna äro de flesta

De visa mig hågkomst från svunna år

och kära små vyer, från ungdomens vår

från hembygdens kullar och dalar.

Här är min hembygds vackra skog

vars barr så härligt dofta

och här fanns den trast som slog

sin drill för mig så ofta.

Och här står furan, hög och rak

den täljt oss seklers saga

här står den gran, som gav oss tak

när storm och regn oss jaga.

Här skymtar björkens vita stam

bland lindar och ekar

där skuro vi in år och namn

vid sommarnattens lekar.

Och sommarvindens friska bris

bär doft av nattviolen

och nyväckt trast, med lov och pris

nu åter hälsar solen.

Sök inträde i ortens hembygdsförening ! Stöd dess verksamhet genom medlemskap ! Bliv medlem genom att insätta årsavgiften, lo:- kr pr postgiro 58 23 49 - 7
Deltag i hembygdsföreningens utflykter och sammankomster vilka i regel beskrives i informationsbladet "Bohusbygd - Munkedalsbygd."

Anteckningar kring Saltkällan.

Sanden och Saltkällan beskrives i svunna epoker som ett par ganska livaktiga byar på var sin sida av saltkälleffjorden. Livaktiga handelsförbindelser med både fisk och trä, kännetecknar dessa små fjordsamhällen och där lär ha funnits ett hundratal hus och stugor samt på sistone mycket omtalat: en egen begravningsplats.

Det vill synas underligt för oss sena tiders barn, att Foss församling utökade sin redan befintliga kyrkogård med en begravningsplats vid Sanden. Ur begravningsboken i Foss, vill man sålunda läsa, att området på Sanden användes till att jordfästa församlingsbor från slutet av 1600-talet. Det egendomliga är, att personer jordfästes på Sanden från trakter som låg närmare moderskyrkan i Foss och av vad anledning begravingar skedde på Sanden, är och kommer sannolikt att förbli en gåta. På Sandens kyrkogård skedde sålunda en begravning den 14 oktober 1732 av en gammal huskvinna från Smedberg (i den norra delen av socknen) och den 29 augusti 1736 begrovs en kyrkstöt från Foss. Flera sådana exempel kunna nämnas.

Man har inga tydliga spår av området för denna kyrkogård på Sanden. Inga stenar och märken utvisar var platsen funnits. När bohusbanan byggdes, kom järnvägen att dras omedelbart intill en äng som mycket väl kunnat vara den gömda begravningsplatsen. Namnet Ängen kan vara stället intill det område där kyrkogården en gång funnits.

Nyligen Avlidna Aurora Billqvist i Munkedal vistades som barn i denna trakt och tillsammans med syskon och föräldrar bodde på "Kyrkliden" och namnet. Den låg på samma plats där nu järnvägsspåren löper och stugan fick rivas för att banan skulle gå fram just här. Kyrkliden fick rivas men Ängen finns kvar. När de första sprängskotten dånade och stenflisor ven i luften, kunde Aurora minnas, hur hon och hennes syskon och sin mor, skyndsamt ilade därifrån för att sätta sig i säkerhet från det farliga området. Mor och barn sprungo mestadels ner på ett gärde, där några stenar var upprest och där sökte skydd. Aurora minns också den gamla stengärdesgården som än idag finns nedanför järnvägen och som Aurora visste berätta, kringgärdade kyrkogården. Om Sanden kunde Aurora också förtälja om skolan som låg nere vid stranden och om den sista lärarinnan där som hette fröken Granat. Hon blev förflyttad till Hede skola i Munkedal, ovanför Krokklev. Aurora har många minnen, särskilt från slutet av 1800-talet och fram till sekelskiftet.

Munkedals fornminnes-och
hembygdsförenings styrelse

1 9 7 8

Arvid Johansson, ordförande

Alfred Carlsson, v. ordför. sekr.

Olle Silverehn, kassör

Mona Johansson, ledamot

Astrid Östlund, ledamot

Ernst Johansson, ledamot

Folke Gustafsson, ledamot

Styrelsesuppl.

Anna-Stina Eriksson, Herman Hermansson, Stig Schultz
och Helge Melin

Revisorer: Torsten Hermansson och Holger Claesson
Revisorssuppl. Bertil Karlsson och Hilding Hagberg

Hobbyverksamhet och sykrets:
Asta Johansson och Irma Sahlin

Byombud (valda 1977) Foss: Alfred Carlsson och Ragnar
Sahlin. Håby: Åke Hedlund och
Valbo-Ryr: Ruth Aldegren

Wiknerspelen på Kaserna äger rum på midsommardagen
den 24 juni och börjar kl 12 middag. Traditionsenligt
blir det parad från bron och parkeringsplatsen upp
till hembygdsgården varpå följer hälsningsanförande.
I tåget deltar i år, N.T.O:s musikkår från Troll-
hättan som även ger konsert under em på området.
Utom ridklubbens uppvisning och folkdans kommer
Munkedals brandförsvar att medverka med en brand-
och eldsläckningsövning och från scenen kommer att
spelas en teaterföreställning som kallas "Askungen".
Sist denna sommardag kommer friluftsgudstjänst att
hållas, liksom under tidigare år. En lång rad av hant-
verkare kommer även att visa prov på sin skicklighet
Ett utförligare program om Wiknerspelen lämnas senare.

Från häxprocessens tid i Sverige

Inte bara i Bohuslän, utan fastmer över hela landet, förekom under 1600-talet den s.k. "häxprocessen" som gått till hävderna som en av de blodigaste och brutalaste handlingar någonsin ägt rum i Sverige. Att det just var kvinnor som råkade illa ut under denna tidsepok, är väl allom bekant, men enligt urkunder hände det också att män blevo dömda att brännas på bål. Vilket kön det drabbade, skedde det helt orättvist och man kan fråga sig, hur den tidens makthavande kunde ge ett så hårt straff åt oskyldiga människor.

Orsaken till att dessa arma kvinnor fick släppa livet till var vidskepligheter, något som var helt grundlöst. Orsaken var till en början ganska obetydlig. Det yttrades att dessa kvinnor utövade trolldom och därför stod i maskopi med den onde. Hade det gått så långt, kom namnet "häxa" att följa dem ända till den dag dödsdomen gick i verkställighet och kropparna brändes. För att ytterligare bevisa att kvinnorna var skyldiga till trolldom bars förtal från allmogen från den ene till den andre och så kom lögnerna fram till både präst och länsman. Hotet gick främst ut över unga kvinnor och att neka betydde risken att genomgå tortyr i dess grymmaste former och som ändå slutade med avrättning. Den psykiska pressen på den anklagade måtte ha känts fruktansvärd. Kanske var det ett folk-nöje hos människorna på den tiden, bland grannar och släkt, att åse de anklagades miner och som snärjades i allehanda frågor till dess offret tvangs att avge ett svar, och som var avgörande till att hon haft förhållande med onda makter och beskyllts för trolldom. Utöver de pressande förhören, blev det till yttermera "böneprov" hos prästen, kroppsvisitation, för att därigenom utröna "satans bett" och långvarig isolering och vaknätter. Hur kroppsstark den anklagade var i början, undergrävdes självklart hälsan genom alla påfrestningar i form av tortyr och blågor. På detta sätt, plockades så småningom fram ett allt starkare bevismaterial och ju mer krafterna avtog, desto närmare kom domen. Mången stark och frisk kvinna miste till sist livet, sedan hon genomgått alla grymheter. Att det just var kvinnorna som blev offren, skyldes på, att kvinnorna hade lättare till samröre med den onde. Men som nämnts tidigare, fanns det även män som miste livet under denna hårda tid. Under häxprocessens tid, fanns många sätt, att få offren till att bekänna. Ett av dessa var det s.k. "vattenprovet". Bödeln band ett rep om livet på offret och så slängdes hon i ett vattendrag med kläderna på. Hände det, att hon höll sig flytande, ansågs detta bevisa, att hon var oskyldig. Men som regel låg hon oftast så länge i vattnet att hon sjönk och drunknade. Flytförmågan ökade eller minskade, allt efter klädesdräktens beskaffenhet.

Anteckningar kring Saltkällan(forts fr sid.2)

På den tiden härskade patron Ullman på Saltkällans gård. Om Ängen berättar Aurora, att det var då ett tvåvåningshus och där bodde två familjer. Den ena av dessa var en ladugårdsförmän som hette Andersson och ladugårdskarlen hette Olle och dennes maka, Betty.

En trädgårdsmästare fanns också och han hette Ahlberg. Han hade sin bostad i allén, som går ned till sjön. Bakom trädgårdsmästarens bostad fanns en stuga som kallades "Böket" och där bodde i början av seklet en mjölkerska på Saltkällan, med efternamnet Pettersson. Alla dessa minnen har Aurora berättat bara några veckor innan hon dog. Intill den uppgivna kyrkogården lär även ha funnits ett litet kapell men inga rester går att upptäcka. Norr därom, har enligt samtida funnits ett brännvinsbränneri.

Torpinventeringar.

Även i år, har hembygdsföreningen satt igång den uppgift som består i, att upptäcka lämningar och gamla husgrunder, som utvisar platser, där människor bott i förgången tid. Under pingsthelgen strövade vi kring i terrängen från Sommartorn över till Norr Stale och upp mot Elvetorpet som denna gång var sista besöket i en bygd med talrika lämningar. Mycket goda och uppskattade ciceroner var herr och fru Harry Lundin, vilka väl kände omgivningarna i denna trakt och kunde förtälja det mesta.

Bror min och jag

Fortsättningsberättelse med motiv från svensk hembygd
Kap.1

Vi var varmt fästade vid hembygden, bror min och jag. Vi arbetade tillsammans, dag efter dag, för att hålla föräldragården i bästa skick och för denna insats, fick vi mycken beröm av mor och far.

Denna försommardag höll vi på och grävde diken. Solen var brännande het och den nedanför vår arbetsplats, belägna sjön, låg blank som en spegel. Inte en vindpust krusade tjärnens yta.

Arbetet var tungt och mödosamt. Det sved till i ryggen ibland och jag var led åt detta slit i form av dikning. Upproriska tankar rörde sig i mitt inre, allt under det jag mekaniskt skötte spaden. Jag kände bitterhet mot ödet som givit mig en så simpel syssla, som att gå hemma på gården och slösa bort ungdomsåren. Med min bror Ante, var det

annorlunda. Han tycktes aldrig få nog med arbete, av alla de slag, en gård har att bjuda. Av våra samtal oss emellan, som vi hade ibland, lät Ante påskina, att han gärna övertog lantbruket, när den tiden kom. En tanke som jag aldrig ens tillnärmelsevis reflekterat över. Trots att jag älskade naturen i vår fagra omgivning, där vi hade vårt hem och där vi lekt som barn och uppväxt tillsammans.

Jag grävde och grubblade samtidigt. Varför var människornas öden så olika? Här fick vi gå och knoga varenda dag under årets vackraste tid, då bättre folk vistades på sina sommarnöjen eller reste kring i världen, för att bese sköna och härliga länder. Varför kunde inte vi få fritt någon gång och få njuta av några semesterdagar som många andra hade? Varför hängde sysslorna jämt och ständigt över oss, som en tyngande, ändlös kedja? Hade inte vi rättighet, att njuta av naturens skönhet, vilan och friheten? Jag hade rikligt av tillfällen, att låta tankarna löpa hit och dit, ty min bror och jag, hade inte mycket att säga varandra, när vi arbetade. Någon gång, förekom likgiltiga anmärkningar, om det vi hade för händer, annars föll det mig inte in, att beröra något av mina reflexioner, om det jag själv tänkte på. Nog hade jag framkastat ibland om mina synpunkter men jag visste så innerligt väl, att det inte tjänade något till. Ty min bror Ante var inte missnöjd med sitt strävsamma liv, tvärtom, han ägnade sitt kall med största intresse och tog dagen som den kom. Ante menade, att vi hade inget att beklaga oss över. Vi voro födda till lantbrukare, far, farfar och farfarsfar hade alla knogat och släpat i ringhet, liksom vi nu fick göra. Så hade det gått för dem - det måste gå även för oss! Alla äro ej födda till herrskap, några måste arbeta också. Men för övrigt har väl finare folk sina bekymmer. Ett paradiset för alla, med oblandad lycka är uteslutet och stängt. Min bror var ofta inne på det resonemanget. Jag avundades honom denna undergivenhet, i mitt tycke ett oblikt öde. Men Ante var kanske tvungen, han skulle alltid förbli bonde, kunde ej bli något annat. Den uppfattningen hade jag, när jag tänkte närmare på saken. Min bror hade vad jag tyckte, anlag för jorden och dess skötsel. Vi var ej lika, trots att vi var de bästa vänner i världen. Jag själv hade en omåttlig läslust, hade gott minne, lätt för att lära och all min håg låg för studier, att få gå läsvägen. Men far hade hindrat mig, när detta kom på tal. - Jag var tjugo år, dröjde jag för länge, med att förkovra mig på läsvägen skulle jag omsider bli för gammal och då återstod inget annat än bondsysslorna. Jag tänkte ofta på denna framtid och kände mig ibland sjuk av missmod och grämlse.

Vid sådana tillfällen, kändes det som om jag var dömd att stanna på denna plats, som sett mig födas.

- Häradsvägen löpte inte långt från denna plats där vi arbetade. När jag vid ett tillfälle såg upp från dikesgrävningen, varseblev jag en grupp söndagsklädda ungdomar som just gick förbi. Att det var stadsbor, var inget att ta miste på, flickorna hade hatt och parasoll och ungherrarna glänsande promenadkäppar. Ett par studenter syntes också i sällskapet. De pratade och skrattade och förde ett muntert liv som stadsbor bruka, då de kommer ut på landet. Det verkade, som om de hade befunnit sig i vildmarken, där de ha rätt att uppträda hur som helst. Men många granskande ögon bruka följa dessa människor och stadsbor, när de komma ut på "bondlandet". Då det uppslupna sällskapet kom tillräckligt nära, varseblev jag en bekant till mig och han tycktes vara en av de muntraste. Det var en skol- och läskamrat till mig och född i samma socken som jag, men numera bosatt i staden. - Fadern hade ägt en gård men sonen hade vänt jordbruket ryggen och gått läsvägen. Han hade blivit "fin" nu; Pelle som han hette. Valkarna hade försvunnit från händerna och i hans hållning och skick, imiterade han påtagligt den fulländade gentlemannen.

- Jag mötte hans blick, men blott för en enda sekund. När Pelle såg vad jag höll på med, vände han plötsligt bort blicken. Han hade möjligen tänkt att hälsa men ändrade sig när han såg mitt "mindervärdighetsjobb". Inte ens en nick bestod han mig. Han låtsade inte ens se åt mitt håll. Mig, hans bästa kompis och barndomsvän, kändes han ej längre vid. Han hade blivit för fin !

Där stod jag i mitt arbete, lerig och nedsmord och såg tydligen mer än lovligt dum ut. En av ungherrarna i sällskapet fällde en nedsättande anmärkning, som alltför tydligt gällde min personlighet och hela högen, ej minst Pelle, brast i skratt. Jag kände hur blodet rusade i kinderna och jag rent av skändes. Över mina dåliga kläder, min ringa ställning, över min ringa person.

När jag hämtat mig från min blygsel och förvirring, hade alla försvunnit utom hörhåll. Min bror stod och såg efter dem, han kanske ej lagt märke till att sällskapet gjort narr av oss, ej ens märkt att Pelle underlåtit att hälsa. Men nu kunde jag inte tåga, jag kände inom mig en vrede som ej kan beskrivas och jag kastade spaden, sprang ur diket, fick något av ett utbrott.

"Sprätthökar" var det första jag sade och knöt handen efter det stojande "halvsidenssällskapet". Där går ni och gör narr av oss bönder och orka inte ens bestå oss med ett "goddag".

(forts n:a n:r)